

EEN PLAATS VOOR TIJD IN HET MIDDENVELD VAN HET NEDERLANDS

1. Inleiding

In sommige Zuid-Hollandse dialecten (bijvoorbeeld het Rotterdams, Strijens, Katwijkis en Zoetermeers) en in het Standaardnederlands van 4 à 5 jarige kinderen kan het onderwerp van de zin zich tussen de stam van het werkwoord en de verledentijdsuitgang dringen. Deze subjectintrusie geeft zinnen als in (1). Het optreden van subjectintrusie in de dialecten is eerder gesignaleerd in Wilde van Buul (1943), Aussems (1953), Goeman (1978, 1984), Weijnen (1966), De Boer (1950) en Van Oostendorp (2002), en in kindertaal in Flikweert (1994). Ook in de gegevens die verzameld zijn in het SAND-project komen gevallen van subjectintrusie voor.⁽¹⁾

- (1) a. Dan noem-ik-te jou Sinterklaas. (Jitske; 4,5)
b. Dan hoor-jij-de die jongen. (Sarah; 4,1 – Flikweert 1994)
c. Toon-die-de / Wereke-die-de. (Zoetermeer – Goeman 1984)
d. Gistere wandel-die-de door het park (Strijen – SAND)

In dit artikel gebruiken we dit exotische, in het (volwassen) Standaardnederlands volstrekt afwezige verschijnsel als argument voor de volgende stellingen:

- (i) Er zijn in het Standaardnederlands en zijn dialecten (hierna kortweg: het Nederlands) drie zinsposities voor de persoonsvorm (*pro* Zwart 1993; *contra* Den Besten 1989, Neeleman en Weerman 1999, Koeneman 2000). Naast de zinsinitiële C (= voegwoords-) positie en de zinsfinale V (= werkwoords-) positie is er ook nog een positie T (= Tempus) in het middenveld.

⁽¹⁾ Voor informatie over het SAND-project en voor de SAND-database, zie <http://www.meertens.knaw.nl/sand/zoeken/>

- (ii) Het werkwoord krijgt pas een verledentijdsuitgang in de syntaxis, d.w.z. het werkwoord wordt kaal geïnserteerd in de syntactische structuur (contra de lexicalistische hypothese van Chomsky 1995).
- (iii) De onderhavige variatie tussen dialecten onderling en tussen het Standaardnederlands van volwassenen enerzijds en kinderen anderzijds is terug te voeren op een verschil in zogenoemde “pied piping”: in het Standaardnederlands van volwassenen kan een woord of constituent bij verplaatsing niet gesplitst worden, in sommige dialecten en kindertaal kan dat wel (zie Koopman en Szabolcsi 2000 voor een soortgelijke parametrisering in het domein van werkwoordsclusters).

2. Achtergrond

Volgens de traditionele opvatting (Den Besten (1989), zie ook Neeleman en Weerman (1999), Koeneman (2000)) kan de persoonsvorm in het Nederlands op twee posities staan: zinsfinaal en zinsinitieel. De zinsfinale positie is verplicht in bijzinnen die beginnen met een voegwoord (2a). De persoonsvorm verhuist naar zinsinitiële positie (de positie van het voegwoord) als er geen voegwoord is (2b).

- (2) a. **Als** Ton met pensioen **gaat**, dan zijn er geen morfologen meer.
- b. **Gaat** Ton met pensioen, dan zijn er geen morfologen meer.

De zinsinitiële werkwoordspositie kan voorafgegaan worden door het onderwerp of een vooropgeplaatste constituent:

- (3) a. De morfoloog **is** heel tevreden met zijn atlas.
- b. Statistische problemen **lost** de morfoloog voor je op.

Hoewel de persoonsvorm dan lineair gesproken op de tweede in plaats van de eerste positie in de zin staat, is er volgens de traditionele opvatting geen structureel verschil tussen deze twee posities. De persoonsvorm staat steeds op dezelfde plaats. Het verschil tussen zinnen met de persoonsvorm op de eerste en op de tweede plaats is dat in het eerste type de structureel beschikbare positie voor een preverbale constituent ongevuld blijft. Schematisch:

- (4) V1: [Ø [werkwoord [.....]]]
 V2: [constituent [werkwoord [.....]]]

Volgens deze opvatting zijn er dus twee structurele posities voor het werkwoord in het Nederlands: achteraan in de zin vinden we de V-positie waar alle werkwoorden kunnen staan, vooraan in de zin vinden we de C-positie (C = complementiser) waar de persoonsvorm moet staan als er geen voegwoord is. Direct voor C is er een positie voor vooropgeplaatste constituenten; deze positie wordt in de generatieve grammatica SpecCP (= specificerder van C) genoemd.

- (5) [_{CP} ____ C [_{VP} V]]

Zwart (1993) betoogt dat er nog een derde positie is, T, waar de persoonsvorm kan staan; deze bevindt zich tussen C en V, in het middenveld.

- (6) [_{CP} ____ C [_{TP} subject [T werkwoord [_{VP} ... V ...]]]]

Hij voert hiervoor een aantal argumenten aan, waarvan we er hier twee zullen bespreken. Het eerste, in navolging van Travis (1984), is dat zwakke subjects-pronomen wel in zinsinitiële positie kunnen voorkomen maar andere zwakke pronomen niet.

- (7) a. Jij/je kunt best gelijk hebben.
 b. Jou/*je heb ik gezien.
 c. Jou/*je heb ik een boek gegeven.
 d. Daaraan/*eraan denkt hij niet.

De contrasten in (7) kunnen eenvoudig verantwoord worden als we aannemen dat SpecCP alleen toegankelijk is voor sterk beklemtoonde elementen. Hieruit volgt dat het zwakke pronomen *je* in (7a) niet in SpecCP kan staan. Volgens Zwart staat het in SpecTP, als aangegeven in (6). Als dat klopt dan moet de persoonsvorm (*kunt* in (7a)) in T staan.

Een tweede argument voor de positie van T in het middenveld is het bestaan van dialecten met een dubbel congruentieparadigma. In het oosten van Nederland vinden we dialecten waar de uitgang op de persoonsvorm afhangt

van het al of niet optreden van inversie. De uitgang in inversie is bovendien gelijk aan de uitgang op het voegwoord:

- (8) a. wij speul-t / *speul-e
 b. speul-e / *speul-t wij
 c. dat-e wij speul-t

Deze feiten volgen onmiddellijk als de persoonsvorm in subjectsinitiële zinnen in T staat, maar in C in zinnen met inversie. De C-positie geeft uniform *-e* inflectie in 1 meervoud, hetzij op de persoonsvorm, hetzij op het voegwoord, terwijl de T-positie *-t* inflectie geeft.⁽²⁾

Overigens neemt Zwart aan dat in subjectinitiële zinnen de CP-laag ontbreekt. Zulke zinnen zijn TP's (9). Een CP is er alleen als dat nodig is, bijvoorbeeld voor het voegwoord of voor het werkwoord in inversiestructuren, zoals bij vooropplaatsing van een topic of een vraagconstituent.

- (9) [_{TP} subject [_T werkwoord [_{VP} ... V ...]]]

Verder stelt Zwart dat de positie die het werkwoord inneemt ten opzichte van het subject ook kan worden gebruikt als indicatie voor de aanwezigheid van een T-positie in het middenveld. Als we aannemen dat de positie van het subject in zinnen als (10) hetzelfde is, betekent dit dat we drie posities voor het werkwoord moeten onderscheiden: (i) voor het subject (10a), (ii) direct volgend op het subject (10b) en (iii) in zinsfinale positie.

- (10) a. Gaat Ton echt met pensioen?
 b. Ton gaat echt met pensioen.
 c. Het schijnt dat Ton echt met pensioen gaat.

Zinnen als (11) vormen sinds Pollock (1989) het standaardargument voor de aanname van een T-positie, bijvoorbeeld in het Engels.

⁽²⁾ Van Koppen (2005) laat echter zien dat de analyse die Zwart (1993) voor deze data voorstelt enkele problemen vertoont. Zij stelt voor dat het niet zo zeer de structurele positie van het voegwoord of het werkwoord is die verantwoordelijk is voor de congruentie, maar eerder de positie van het voegwoord of het werkwoord in relatie tot het onderwerp.

- (11) a. John often called Mary.
 b. *John called often Mary.
 c. John could often call Mary.
 d. to often have called Mary
 e. *to have often called Mary
 f. Could John often call Mary?

In (11a) staat de persoonsvorm in de V-positie. Het contrast tussen (11b) en (11c) laat zien dat er vóór het adverbium *often* een positie is waar de persoonsvorm kan staan, maar alleen als de persoonsvorm een hulpwerkwoord is.⁽³⁾ Dit is de T-positie: alleen finiete vormen van het werkwoord kunnen daar staan, zoals blijkt uit het contrast tussen (11c) en (11e). De T-positie (T = tempus) heet dus niet voor niks zo: het label drukt de correlatie uit tussen de finietheid van een hulpwerkwoord en zijn positie in de zin. Deze correlatie is niet verrassend. Ook in het Nederlands kunnen uitsluitend finiete vormen van het werkwoord naar voren in de zin. Zin (11f) tenslotte laat zien dat de persoonsvorm, als het een hulpwerkwoord is, ook nog in een positie voor het subject kan staan. Dit is de C-positie.

Het zou natuurlijk mooi zijn als dit argument kan worden geëxtrapoleerd naar het Nederlands. Dit is jammer genoeg niet mogelijk. Als het Nederlands evenals het Engels een T-positie in het middenveld zou hebben waar de persoonsvorm kan staan zou zin (12) net als zin (11c) grammaticaal moeten zijn, maar dat is niet het geval.

- (12) *Ik denk dat Jan heeft vaak Marie gebeld.

In het vervolg van dit artikel willen we laten zien dat subjectintrusie zoals geïllustreerd in (1) een sterke aanwijzing vormt voor de gedachte dat het Nederlands, ondanks de ongrammaticaliteit van zinnen als (12), toch een T-positie in het middenveld heeft.

⁽³⁾ Dit argument gaat uit van de vooronderstelling dat adverbia als *often* 'vaak' een vaste positie in de zin innemen.

3. Analyse van subjectintrusie

Subjectintrusie als in (1), hier herhaald als (13), is alleen gevonden in geïnverteerde hoofdzinnen. Dat wil zeggen, het komt typisch voor in zinnen waarbij er een andere constituent dan het subject op de eerste plaatst staat, zoals in (13a,b en d) of in ja/nee-vragen (zie ook Flikweert 1994).

- (13) a. Dan noem-ik-te jou Sinterklaas. (Jitske; 4,5)
 b. Dat lust-ik-te niet. (Jitske; 4,5)
 c. Toon-die-de / Wereke-die-de (Goeman 1984)
 d. Gistere wandel-die-de door het park (Strijen – SAND)

In zinnen met inversie staat de persoonsvorm, zowel volgens de traditionele analyse als volgens die van Zwart, in C, en het onderwerp staat in SpecTP. Het verledentijdssuffix is een tempussuffix; we nemen daarom aan dat het in T staat. Dat levert voor zin (13a) de structuur in (14).

- (14) [_{CP} dan [_C noem [_{TP} ik [_T noem-te [_{VP} jou Sinterklaas [_V noem]]]]]]

De analyse gaat nu als volgt. De basispositie van het werkwoord in het Nederlands is V, achteraan in de zin. Als er een C-positie is die niet wordt gevuld door het voegwoord dan moet de persoonsvorm naar voren worden gehaald. Dit gaat in twee stappen.⁽⁴⁾ Eerst gaat de persoonsvorm naar T, de basispositie van het verledentijdssuffix. Vervolgens gaat het werkwoord door naar C, met achterlating van het *-te* suffix in T.^{(5),(6)}

⁽⁴⁾ Doorhaling duidt een positie aan waar de persoonsvorm op een eerder niveau van de afleiding heeft gestaan.

⁽⁵⁾ Een vraag die we op dit moment openlaten is waarom alleen pronomina subjectintrusie kunnen ondergaan. Een anonieme beoordelaar merkt op dat oudere fasen van het Engels afwijkingen in het V2-patroon laten zien die ook beperkt zijn tot subjectspronomina. Om dit te verkaren is er wel voorgesteld dat er twee posities voor het werkwoord zijn onder C. Een dergelijke analyse zou ook kunnen worden toegepast op deze data. Een andere mogelijkheid is dat het gestrande affix op een bepaald moment in de derivatie moet clitizeren aan een gastheer. Het is niet ondenkbaar dat pronomina wel geschikte gastheren zijn, maar volle naamwoordgroepen niet.

⁽⁶⁾ Een anonieme beoordelaar merkt op dat er ook verdubbeling van de verledentijdsuitgang lijkt te kunnen optreden in kindertaal. In de gegevens die wij hebben onderzocht is dit echter slechts in één voorbeeld het geval en lijkt het dus een uitzondering te zijn.

Het enige verschil met het Standaardnederlands is dan dat bij de verplaatsing van de persoonsvorm van T naar C de *-te* uitgang wordt achtergelaten in zijn basispositie. In het Standaardnederlands kan het werkwoord niet gesplitst worden van zijn uitgang. De afleiding ziet er voor het Standaardnederlands uit als in (15).⁽⁷⁾

(15) [_{CP} dan [_C noem-de [_{TP} ik [_T ~~noem~~-de [_{VP} jou Sinterklaas [_V ~~noem~~]]]]]]]

Uit de structuur in (15) volgt ook direct waarom subjectintrusie alleen mogelijk is in hoofdzinnen met inversie:⁽⁸⁾ In hoofdzinnen zonder inversie eindigt de persoonsvorm in T, waar het één morfologisch woord vormt met het verledentijdssuffix.⁽⁹⁾ Als deze analyse juist is dan vormen de subjectintrusiedata een argument voor het idee dat er zich een T-positie in het middenveld bevindt, tussen de C- en de V-positie.

Volgens deze analyse van subjectintrusie als suffixstranding verschilt het Standaardnederlands dus van sommige Zuid-Hollandse dialecten en Standaardnederlandse kindertaal met betrekking tot de splitsbaarheid van morfologisch complexe woorden. Op grond hiervan verwachten we dat ook andere woorden en eventueel woordgroepen in kindertaal en de betreffende dialecten gesplitst kunnen worden die in het Standaardnederlands niet gesplitst kunnen worden. Voor kindertaal hebben we inderdaad zulke voorbeelden gevonden. Het voorbeeld in (16a) laat zien dat er ook bij andere woorden sprake kan zijn van “pied piping”-verschillen op woordniveau. Het woord *hoeveelste* wordt niet in zijn geheel naar de zinsinitiële positie verplaatst, zoals in het Standaardnederlands, maar de inflectie *-ste* wordt achtergelaten. We vinden niet alleen pied-piping-verschillen op woordniveau tussen het Standaardnederlands en kindertaal, maar ook op een hoger niveau, getuige het voorbeeld in (16b).

Het voorbeeld dat de beoordelaar geeft is *dan noemd-ik-te*. De vraag die dit voorbeeld oproept is of de *-d* die volgt op de werkwoordsstam *noem* moet worden geanalyseerd als een verledentijdsuitgang of niet. We laten deze vraag open voor toekomstig onderzoek.

⁽⁷⁾ De stemhebbendheid/stemloosheid van de beginconsonant van het suffix wordt bepaald door de voorafgaande consonant.

⁽⁸⁾ Dat dit geen triviaal resultaat van deze analyse is, zal blijken uit een alternatieve analyse van dit verschijnsel dat we hieronder bespreken in paragraaf 4.

⁽⁹⁾ Op de complexere situatie in bijzinnen komen we hieronder terug.

- (16) a. **Hoeveel** is het **ste**? (Annika; 7,5)
 ‘De hoeveelste is het?’
 b. **Hoe** denk je dat ik **oud** ben? (Annika; 7,5)
 ‘Hoe oud denk je dat ik ben?’

In Van Kampen (1997) worden talrijke andere voorbeelden gegeven van ‘ongeoorloofde’ splitsing in kindertaal. Een kleine greep:

- (17) a. **Welk** wil jij **boekje**? (S; 2,9)
 b. **Die** heb ik niet **sok** aan. (Jasmijn; 2,3)
 c. Doe jij **Laura’s** ook **haar**? (S; 6,3)
 d. Dat heb ik **zo** niet meer **lang** gedaan (Loura; 6,6)

‘Ongeoorloofde’ splitsing hebben we in het SAND-project nauwelijks aangetroffen in de dialecten die subjectintrusie toestaan, met als mogelijke uitzondering zinnen als (18) in het Rotterdams.

- (18) **Die rare jongen** ben ik **mee** naar de markt geweest.

Overigens zijn zinnen als die in (16) en (17) in het SAND-project helaas niet getest. Dat talen verschillen met betrekking tot de splitbaarheid van constituenten en complexe woorden is echter evident. Splitsingen als (16b) zijn bijvoorbeeld mogelijk in het Pools en Russisch (zie Corver 1990, Van Kampen 1997).

De voorbeelden die we tot nu toe hebben gezien zijn gevallen waarbij het subject zich bevindt tussen de werkwoordsstam en de verledentijdsuitgang. We verwachten op basis van deze data wellicht ook dat er subjectintrusie kan optreden tussen de werkwoordstam en het congruentiesuffix. In kindertaal is deze vorm van subjectintrusie, voor zover wij weten, niet aangetroffen. We sluiten niet uit dat het toch voorkomt, maar dat het moeilijk te constateren is en daarom (nog) niet opgemerkt. Het gaat hier immers om een enkele *-n*, *-t* of *-e* die op het subject moet volgen, en niet, zoals bij de verledentijdsuitgang, om de zwaardere vormen *-de* en *-te*. Subjectintrusie met een congruentiesuffix vinden we wel in dialecten van het Nederlands, zoals het Hindeloopens (19) (cf. De Boer 1950) en het Zeeuws-Vlaams (20) (cf. SAND en De Vogelaer 2005).

Een tweede punt is de cruciale aanname in onze analyse dat het verledentijds-suffix en de stam van het werkwoord op verschillende plaatsen in de structuur worden geïnserteerd. De basispositie van het werkwoord is V, de basispositie van het verledentijdssuffix is T (zie (14)). De combinatie stam+verledentijdssuffix wordt pas gevormd na verplaatsing van V naar T. Deze aanname sluit aan bij de benadering in Pollock (1989) en veel daarop gebaseerd werk en is daarom enigszins ouderwets. Recenter werk volgt de lexicalistische hypothese van Chomsky (1995) (maar zie ook Lapointe 1980, Lieber 1980) dat werkwoord en verledentijdssuffix als één woord wordt geïnserteerd in V en vandaaruit verplaatsing kan ondergaan. Subjectintrusie vormt uiteraard een ernstig probleem voor een strikte vorm van de lexicalistische hypothese.⁽¹⁰⁾

Onze analyse is alleen compatibel met de lexicalistische hypothese als wordt aangenomen dat verplaatsing kopieën achterlaat. Dit vergt enige nadere uitleg. In de generatieve grammatica werd tot ongeveer 1995 aangenomen dat verplaatsing van een constituent een spoor achterlaat, een formele markering dat de verplaatste constituent op een eerder niveau van afleiding in die positie stond. Daarmee kan bijvoorbeeld verantwoord worden dat een lijdend voorwerp dat te ver van het bijbehorende werkwoord staat toch als argument van dat werkwoord wordt geïnterpreteerd.

- (21) a. Dit boek denk ik dat Jan _____ bestudeert.
 b. *Jan bestudeert.
 c. *Ik denk dit boek.

In (21a) is *dit boek* een verplicht argument van *bestudeert*. Deze conclusie is onontkoombaar gezien de ongrammaticaliteit van (21b) en (21c), die laten zien dat *bestuderen* altijd een lijdend voorwerp vraagt en dat *denken* geen lijdend voorwerp van het type *dit boek* kan hebben. Hoewel *dit boek* bij *bestudeert* hoort, staat het in (21a) in de hoofdzin, niet in de bijzin. Op de een of andere manier

⁽¹⁰⁾ Merk op dat onze analyse van subjectintrusie geen uitspraak doet over het punt in de derivatie waarop de eigenlijke insertie van lexicaal materiaal plaatsvindt. Het gaat erom dat werkwoordsstam en verledentijdsuitgang niet als een complex hoofd worden geïnserteerd in de syntactische derivatie. Echter, of de lexicale elementen zelf in de betreffende posities worden geïnserteerd of slechts bundels met formele kenmerken die pas na de derivatie worden voorzien van lexicaal materiaal doet voor onze analyse niet ter zake.

moet in de representatie van zin (21a) de relatie tussen *dit boek* en *bestudeert* worden uitgedrukt. Dit kan door de plaats van de streep in (21a) te markeren als een spoor van *dit boek*. In recenter generatief werk wordt de relatie gelegd door aan te nemen dat er een kopie van de verplaatste constituent staat. Vereenvoudigd gezegd: het opbouwen van de zin begint met het werkwoord *bestudeert*, vervolgens wordt *dit boek* toegevoegd, daarna de rest van zin en tenslotte wordt *dit boek* gekopieerd naar zinsinitiële positie. Zin (21a) ziet er dan als volgt uit; de doorhaling geeft een kopie aan die niet wordt uitgespeld.

(22) Dit boek denk ik dat Jan ~~dit boek~~ bestudeert.

Als we nu dit kopieermechanisme combineren met de lexicalistische hypothese dan ziet werkwoordverplaatsing eruit als in (23). De persoonsvorm *noemde* wordt geïnserteerd in V, daarna gekopieerd naar T en tenslotte naar C.

(23) [_{CP} dan [_C noem-de [_{TP} ik [_T ~~noem-de~~ [_{VP} jou Sinterklaas [_V noem-de]]]]]]

Variatie in de positie van de persoonsvorm en/of het verledentijdssuffix kan nu worden uitgedrukt met de extra aanname dat talen/dialecten kunnen kiezen welke van de posities wordt uitgespeld (Bobaljik 2002, Nunes 2004). Het Standaardnederlands spelt in hoofdzinnen de hoogste positie uit. In kindertaal en sommige Zuid-Hollandse dialecten is het dan mogelijk een deel van de verplaatste constituent in C uit te spellen en een ander deel in T:

(24) [_{CP} dan [_C ~~noem-de~~ [_{TP} ik [_T ~~noem-de~~ [_{VP} jou Sinterklaas [_V noem-de]]]]]]

Het toelaten van deze optie leidt echter tot de voor zover wij weten onjuiste verwachting dat de uitspellingen in (25) ook mogelijk moeten zijn:

(25) a. * dan-de ik noem jou Sinterklaas

[_{CP} dan [_C ~~noem-de~~ [_{TP} ik [_T ~~noem-de~~ [_{VP} jou Sinterklaas [_V noem-de]]]]]]

b. * dan noem ik jou Sinterklaas-de

[_{CP} dan [_C **noem-de** [_{TP} ik [_T **noem-de** [_{VP} jou Sinterklaas
[_V **noem-de**]]]]]]]

Vanzelfsprekend is het mogelijk beperkingen te formuleren die deze zinnen uitsluiten. Van belang is echter dat de onmogelijkheid van (25a,b) direct volgt uit de door ons voorgestelde analyse. Daarin bevat alleen de T-positie een verledentijdssuffix. Stranding van dit suffix in V is dus onmogelijk, en het suffix kan slechts in C verschijnen als het door het werkwoord meegenomen wordt daar naar toe. We concluderen op grond hiervan dat subjectintrusie een argument oplevert tegen analyses die uitgaan van de lexicalistische hypothese en variatie analyseren als verschil in uitspelpositie.

Op het eerste gezicht werkt onze analyse niet voor bijzinnen, waarvan immers traditioneel wordt aangenomen dat de persoonsvorm in V staat. Volgens de niet-lexicalistische hypothese zou dit de volgorde in (26) opleveren. Dergelijke zinnen komen, voor zover wij weten, niet in kindertaal of dialecten voor.

(26) *dat ik **de** jou Sinterklaas **noem**

De niet-lexicalistische hypothese en het feit dat in bijzinnen het verledentijdssuffix altijd direct op het werkwoord wordt gerealiseerd dwingt ons derhalve tot de conclusie dat in het Nederlands in bijzinnen de persoonsvorm verplaatst van V naar T. Dit leidt echter tot de volgorde in (27), die niet in kindertaal of Zuid-Hollandse dialecten wordt aangetroffen.

(27) *dat ik noem-de jou Sinterklaas **noem**

Om de volgorde in bijzinnen te krijgen moeten we aannemen dat het gedeelte na T (in (27) is dat [jou Sinterklaas **noem**]) in bijzinnen verplaatst naar een positie tussen het subject en T. We kunnen hier niet ingaan op de details van deze analyse maar willen volstaan met de opmerking dat een dergelijke analyse van Nederlandse bijzinnen eerder op onafhankelijke gronden is voorgesteld door Hallman (2001).⁽¹¹⁾

⁽¹¹⁾ Een consequentie van een dergelijke analyse is overigens dat er een positie voor het subjectpronomen moet zijn die hoger is dan SpecTP. Voorts merkt Hans den Besten (p.c.) op dat het VP-topicalisatiecontrast in (i) deze analyse van bijzinnen

Als laatste punt willen we nog iets zeggen over objectintrusie. Objectintrusie komt voor in kindertaal (Flikweert 1994); er zijn ons geen dialectale gevallen bekend.

Enkele voorbeelden staan in (28).

- (28) a. Toen riep-ik-‘m-de (Sarah 4,0)
 b. Gisteren voel-ik-me-de niet lekker (Laura 6,3)

Omdat de persoonsvorm in C staat en het verledentijdssuffix in T is er tussen die twee posities plaats voor andere elementen. Naast het subjectpronomen kunnen dat objectpronomina zijn, die een stukje meegenomen kunnen zijn door de persoonsvorm op zijn reis naar C of die onafhankelijk van het werkwoord aan T clitiseren.⁽¹²⁾ Op de vraag waarom objectintrusie niet voorkomt in de dialecten van het Nederlands hebben wij vooralsnog geen antwoord. In toekomstig onderzoek zullen wij ook onderzoeken of er tussen C en T constituenten groter dan een pronomen kunnen staan. Interessant is verder dat gevallen van objectintrusie ook bekend zijn uit andere talen dan Standaardnederlandse kindertaal, zoals het Portugees en het Spaans. Een voorbeeld wordt hieronder gegeven in (29).

ondersteunt. Volgens de traditionele analyse staan *gewerkt* in (ia) en *werkt* in (ib) in dezelfde positie, nameijk V, hetgeen tot de verkeerde verwachting leidt dat beide vooropgeplaatst kunnen worden. Volgens de nieuwe analyse staat *gewerkt* in V maar *werkt* in T en is er dus geen reden om te verwachten dat ze zich hetzelfde gedragen onder vooropplaatsing.

- (i) a. [Hard gewerkt] denk ik niet dat Jan gisteren heeft ~~hard~~gewerkt
 b. *[Hard werkt] denk ik niet Jan gisteren ~~hard~~werkt

⁽¹²⁾ Flikweert (1994) geeft één voorbeeld van objectsintrusie in een niet-geïnverteerde hoofdzin (i).

- (i) (11) ik wil-em-de je alleen even laten zien. (Jurriaan; 3,1)

In dit geval staat het werkwoord in T en zou het dus niet gescheiden mogen voorkomen van het verledentijdssuffix dat ook in T staat. Er zijn verschillende manieren om tegen dit voorbeeld aan te kijken. Ten eerste is het zo dat dit, voor zover wij weten, het enige geattesteerde geval is van intrusie in kindertaal waarbij er geen inversie met het subject heeft plaatsgevonden. Ten tweede is het mogelijk dat de werkwoordsstam *werk* op zijn weg naar T het zwakke objectpronomen heeft opgepikt. Het is in het laatste geval verwacht dat het objectpronomen tussen het werkwoord en het verledentijdssuffix in komt te staan.

- (29) a. levarei (Portuguese, Ten Hacken 1994)
I will lift
b. leva-lo-ei
I will lift it.

5. Conclusie

Onze analyse van subjectintrusie als stranding van het verledentijdssuffix in zijn basispositie heeft een aantal belangrijke theoretische consequenties:

- (i) Het Nederlands (d.w.z., Standaardnederlands + dialecten) beschikt over een T-positie in het middenveld, zoals eerder op onafhankelijke gronden voorgesteld door Zwart (1993).
- (ii) Subjectintrusie is een tegenvoorbeeld tegen de beperking op hoofdverplaatsing (Travis 1984) volgens welke een hoofd niet over een ander hoofd mag heen springen (of volgens welke excorporatie onmogelijk is).
- (iii) Talen, ontwikkelingsstadia en dialecten verschillen met betrekking tot de splitsbaarheid van morfologische woorden.
- (iv) Subjectintrusie levert een belangrijk argument tegen de lexicalistische hypothese (Chomsky 1995) volgens welke het werkwoord en zijn suffixen als één morfologisch woord in de zin geïnserteerd worden.
- (v) Subjectintrusie levert een argument tegen meervoudige uitspelopties als bron van syntactische variatie.
- (vi) Subjectintrusie levert een argument voor V naar T verplaatsing in Nederlandse bijzinnen gevolgd door linkswaartse verplaatsing van alles rechts van T, zoals eerder voorgesteld door Hallman (2001).

Bibliografie

- AUSSEMS, TH.
1953, *Klank- en vormleer van het dialect van Culemborg*. Assen.
- BESTEN, H. DEN
1989, *Studies in West Germanic Syntax*. Amsterdam: Rodopi.
- BOBALJIK, J.
2002, A-chains at the PF-interface: copies and ‘covert’ movement. *Natural Language and Linguistic Theory* 20, 197-267.

- BOER, B. DE
1950, *Studie over het dialect van Hindeloopen*. Assen.
- CHOMSKY, N.
1995, *The Minimalist Program*. Cambridge: MIT Press
- CORVER, N.
1990, *The Syntax of Left-Branch Extraction*. Dissertatie, Universiteit Tilburg.
- DE SCHUTTER, G.
1994, Voegwoordflectie en pronominale clitisering waarin Vlaams en Brabants bijna elkaars tegengestelden zijn. *Taal & Tongval* 46: 108-131.
- FLIKWEERT, M.
1994, *Wat hoor-ik-te jou zeggen? Over het verschijnen van een pronomens tussen werkwoordsstam en flexie-morfeem, in kindertaal en enkele Nederlandse dialecten*. Doctoraalscriptie, Universiteit van Utrecht.
- GOEMAN, A.
1978, COMP-agreement? In W. Zonneveld & F. Weerman (eds.) *Linguistics in the Netherlands 1977-1979*, p. 291-306.
- GOEMAN, A.
1984, *Klank- en vormverschijnselen in het dialect van Zoetermeer*. Amsterdam.
- HALLMAN, P.
2001, On the derivation of verb final and its relation to verb second. Ms. University of Michigan
- KAMPEN, J. VAN
1997, *First steps in Wh-movement*. Dissertatie, Universiteit Utrecht.
- KOENEMAN, O.
2000, *The Flexible Nature of Verb Movement*. LOT Dissertations 37. Dissertatie, Universiteit van Utrecht.
- KOOPMAN, H. EN A. SZABOLCSI
2000, *Verbal Complexes*. Cambridge: MIT Press.
- KOPPEN, M. VAN
2005, *One Probe – Two Goals: Aspects of agreement in Dutch dialects*. Diss. Universiteit Leiden.
- LAPOINTE, S.
1980, *A theory of grammatical agreement*. PhD-dissertation, University of Massachusetts, Amherst.
- LIEBER, R.
(1980). *On the organization of the lexicon*. PhD-dissertation, MIT.

- NEELEMAN, A. EN F. WEERMAN
1999, *Flexible syntax: A theory of case and arguments*. Dordrecht: Kluwer.
- NUNES, J.
2004, *Linearization of chains and sideward movement*. MIT press.
- OOSTENDORP, M. VAN
2002, *Rotterdams*. Taal in stad en land. Den Haag: SDU uitgevers.
- POLLOCK, J-Y.
1989, Verb movement, universal grammar and the structure of IP. *Linguistic Inquiry* 20: 365-424.
- ROBERTS, I.
1991, Excorporation and Minimality. *Linguistic Inquiry* 22: 209-218.
- RIVERO, M-L.
1991, Long Head Movement and Negation: Serbo-Croatian vs. Slovak and Czech. *The Linguistic Review* 8, 319-351.
- RUTTEN, JEAN
1991, *Infinitival Complements and Auxiliaries*. Ph.D. Dissertation, University of Amsterdam, Amsterdam.
- TEN HACKEN, PIUS
1994, *Defining Morphology: A Principled Approach to determining the Boundaries of Compounding, Derivation, and Inflection*. Hildesheim, Olms.
- TRAVIS, L.
1984, Parameters and effects of word order variation. PhD Diss. MIT.
- WEIJNEN, A.
1966, *Nederlandse Dialectkunde*. Assen.
- WILDE-VAN BUUL,
1943, Het enclitisch pronomen personale van de tweede en derde persoon singularis in het Rotterdams. *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 62, p. 160-162.
- ZWART, J-W.
1993, *Dutch Syntax: A minimalist approach*. Dissertatie, Universiteit Groningen.